

ECOLOGISCH WERKPROTOCOL

1. SCHONEN EN MAAIEN VAN WATERGANGEN EN WATEREN

Dit ecologisch werkprotocol wordt toegepast bij het schonen en maaien van watergangen, wateren, (natuurvriendelijke) oevers en onderhoudspaden binnen het beheergebied van Waterschap Vallei en Veluwe waar op basis van bestaande verspreidingsgegevens (2010-2020) beschermde soorten (in hun natuurlijke verspreidingsgebied) en/of aandachtsoorten aanwezig zijn.

Het vormt een onderdeel van de notitie 'Implementatie gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen; onderdeel soortbescherming bij bestendig beheer en onderhoud'. In deze notitie worden onder andere de inhoudelijke en procesmatige keuzes omschreven hoe wij bij ons waterschap omgaan met het toepassen van de gedragscode (Unie van waterschappen, januari 2019).

Werkzaamheden die onder de gedragscode vallen

- Schonen van wateren
- Maaien en schonen van (riet)oevers en taluds
- Maaien van onderhoudspaden
- Beheer en onderhoud aan natuurvriendelijke oevers
- Schonen en maaien van water- en vijverpartijen, poelen, vennen, e.d.
- Op de kant brengen van oeverbegroeiing
- Bladruimen in sprengen en beken

Toelichting

In de gedragscode staan per type werkzaamheid zogeheten 'voorgeschreven werkwijzen'. Op basis hiervan zijn voor het schonen en maaien van watergangen en wateren en onderhouds- of werkpaden 'soortspecifieke maatregelen' beschreven die alleen van toepassing zijn in ons beheergebied op plaatsen waar broedende vogels, andere beschermde soorten en/of aandachtsoorten voorkomen. Tevens zijn 'voorschriften algemene zorgplicht' beschreven. Deze zijn het hele jaar door en overal in het beheergebied van toepassing. Ook wanneer er geen beschermde soorten aanwezig zijn.

Al deze werkwijzen, maatregelen en voorschriften zijn niet vrijblijvend, maar leidend bij de uitvoering van de werkzaamheden. Hiervan afwijken mag uitsluitend na overleg met een ecologisch deskundige (zie document 'Bijlagen bij Ecologische werkprotocollen'; bijlage 5).

1.1 Voorschriften algemene zorgplicht (jaarrond en overal van toepassing)

1. Waar mogelijk wordt - ook op plaatsen waar geen beschermde soorten aanwezig zijn - eenzijdig vegetatie gespaard (ook in de winter). Afhankelijk van de mogelijkheden binnen de watergang, moet een keuze gemaakt worden uit:
 - a) De te sparen vegetatie omvat 50% van het droge talud in combinatie met 25% van de vegetatie in het natte profiel;
of
 - b) De te sparen vegetatie omvat 25% van de vegetatie in het natte profiel;
of
 - c) De te sparen vegetatie omvat minimaal 10% van de vegetatie in het natte profiel.

Deze keuze is niet vrijblijvend! Er dient zoveel mogelijk optie a als 1-ste keuze toegepast te worden, als a niet kan, dan wordt optie b gekozen, en anders optie c.

2. Eenzijdig sparen van vegetatie in het natte profiel vindt zoveel mogelijk plaats aan die oeverzijde waar de kraan staat, zodat in het water aanwezige vissen, amfibieën en andere dieren zo min mogelijk worden opgesloten en niet alsnog op de kant belanden. Wanneer dit niet kan, wordt vegetatie aan de andere oever (overzijde) of in blokken of pluksgewijs gespaard.

3. Er wordt geen schoonsel en maaisel op groeiplaatsen van beschermde soorten en/of aandachtsoorten gedeponeed (zie document 'Bijlagen bij Ecologische werkprotocollen'; bijlage 5).
4. Vrijkomend materiaal blijft bij voorkeur 48 uur liggen voordat het afgevoerd wordt, tenzij voor die locatie een botanische doelstelling geldt en/of er is gekozen om maaisel direct af te voeren in het kader van de 'kleine kringloop'.
5. Er worden sparende technieken toegepast en, indien beschikbaar, natuurvriendelijk materieel ingezet:
 - a) De machinist werkt voorzichtig en met een lage snelheid, zodat dieren gemakkelijker kunnen vluchten.
 - b) Er wordt één kant op gewerkt zodat dieren kunnen vluchten.
 - c) Er worden geen werkzaamheden (meer) in wateren uitgevoerd wanneer de watertemperatuur hoger is dan 25° C of het zuurstofgehalte lager is dan 3 mg/l.
Er worden geen werkzaamheden (meer) in wateren uitgevoerd wanneer de watertemperatuur lager is dan 0° C of wanneer er een ijslaagje op het water ligt.
Wanneer de watertemperatuur rond de drempelwaarde 25° C (of 0° C/ijsgang) zit of het zuurstofgehalte rond 3 mg/l, wordt de watertemperatuur of het zuurstofgehalte door de uitvoerende partij dagelijks gecontroleerd en vastgelegd op een registratieformulier of in een logboek. Bij overschrijding van de kritische grens wordt het werk direct stilgelegd en uitgesteld.
Indien dit niet mogelijk is, bijvoorbeeld bij een calamiteit, wordt een ecologisch deskundige om advies gevraagd. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en gedocumenteerd (bijvoorbeeld in een logboek).
 - d) Bij het schonen wordt de waterbodem zoveel mogelijk ontzien. De maaahoogte ten opzichte van de waterbodem ligt bij voorkeur tussen 3 en 5 cm. Er vinden bij voorkeur geen grondroeringen in de waterbodem plaats. Er wordt geen bodemmateriaal (bagger) op de kant gezet in combinatie met het schoonsel.
 - e) Er worden in principe geen maaiboten met sleepmes ingezet
 - f) Schoonsel wordt bij voorkeur binnen 24 uur uit het water verwijderd.
 - g) Bij het maaien van het droge profiel wordt de machine ingesteld op een maaahoogte tussen 5 en 10 cm.
 - h) Er wordt zoveel mogelijk gebruik gemaakt van bestaande infrastructuur van wegen, paden en sporen.
 - i) Vermijdbare schade aan bermen, slootkanten, houtsingels, bosjes en solitaire bomen, bijvoorbeeld door insporing of beschadiging van de bast, wordt voorkomen.
6. Op plaatsen met krabbenscheer wordt minimaal 50% van deze begroeiing gespaard.
7. In dekking aangetroffen kalveren van bijvoorbeeld ree of ander wild blijven altijd gespaard door om deze plekken heen te werken.
8. Werkzaamheden vinden zoveel mogelijk overdag plaats. Bij nachtelijke verlichting wordt uitstraling naar de omgeving zo veel mogelijk voorkomen.

1.2 Plaatsen met broedende vogels en/of andere beschermde soorten

Strategie

Bij aanwezigheid van broedende vogels en/of beschermde soorten (zie document 'Bijlagen bij Ecologische werkprotocollen'; bijlage 1 + verspreidingskaarten) wordt per maaibeurt één van onderstaande strategieën gekozen:

1. Er wordt geschoond en gemaaid buiten het broedseizoen van vogels (globaal 15 maart - 15 juli) en/of buiten de kwetsbare periode van andere aanwezige beschermde soorten.
2. Er mag jaarrond worden geschoond en gemaaid wanneer aan de volgende voorwaarden wordt voldaan in de periode 15 maart – 15 juli (vogels) en/of 15 maart – 1 september (meeste andere beschermde soorten):

Nat profiel

- a. Bij het schonen van het natte profiel blijft tenminste 25% van de vegetatie gespaard. Deze fasering kan in stroken, blokken of pluksgewijs plaatsvinden.
Bij een volgende schoning kunnen andere delen worden gespaard, zodat de watergang aan de noodzakelijke maatvoering blijft voldoen en beschermde soorten kunnen vluchten en de wel geschoonde delen opnieuw bevolken (de zogeheten 'habitat-benadering').
Tevens wordt de vegetatie in het talud gespaard door de korf niet over de vegetatie te laten schrapen (zowel bij de inzet als bij het ophalen). Bij het schonen wordt de waterbodem zoveel mogelijk ongemoeid gelaten.
- b. Wanneer het sparen van tenminste 25% van de vegetatie in het natte profiel niet mogelijk is (strategie 2a), wordt het schoonsel direct na het schonen geïnspecteerd op juridisch beschermde soorten en worden deze direct teruggezet in de watergang (het zogenoemde 'nalopen'). Voorwaarde voor deze maatregel is dat deze wordt uitgevoerd met voldoende mankracht, wat betekent dat minimaal één extra persoon meeloopt om dieren zo snel mogelijk terug te kunnen plaatsen.

Droge taluds

- c. Bij maaien van het droge profiel blijft tenminste 50% van de vegetatie van de taluds gespaard. Deze fasering kan in stroken, blokken of pluksgewijs plaatsvinden. De overige delen, waaronder bijvoorbeeld eventuele onderhoudspaden, worden waar mogelijk kort gehouden. Hierdoor zullen vogels, amfibieën, reptielen, vlinders en andere diersoorten zich vooral in het gespaarde deel vestigen in plaats van in de overige, kortere vegetatie (habitatbenadering).
 - d. Wanneer het sparen van tenminste 50% van de vegetatie op het droge talud niet mogelijk is (strategie 2c), wordt in het broedseizoen (ca. 15 maart – 15 juli) een ecologisch deskundige om advies gevraagd. Deze geeft (incl. onderbouwing) aan of het noodzakelijk c.q. zinvol geacht wordt om door middel van een inspectie (het zogeheten 'voorlopen') voorafgaand aan het maaien vast te stellen of de taluds en/of eventuele onderhoudspaden vrij zijn van broedende vogels en hun nesten. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en gedocumenteerd (bijvoorbeeld in een logboek).
3. Er mag jaarrond worden gemaaid als de taluds gedurende het broedseizoen in hun geheel permanent ongeschikt zijn of worden gehouden voor broedende vogels, bijvoorbeeld door de vegetatie kort te houden. Voorwaarde is dat de vegetatie al aan het begin van het broedseizoen ongeschikt is (gemaakt).

1.3 Soortspecifieke maatregelen

Aanvullend op de hierboven beschreven strategiekeuze dienen op plaatsen met broedende vogels, andere beschermde soorten en/of aandachtsoorten de onderstaande 'soortspecifieke maatregelen' toegepast te worden.

Gebruik hiervoor de beschikbaar gestelde verspreidingskaarten én let daarnaast goed op de aanwezigheid van deze soorten en hun verblijf- en voortplantingsplaatsen in het veld.

vogels

1. Let altijd op alarmerende vogels en hun nesten. Aangetroffen broedende vogels, in gebruik zijnde nesten en eieren dienen altijd te worden gespaard, ook buiten het reguliere broedseizoen. Broedende vogels mogen evenmin worden verstoord.
2. Bij constatering van in gebruik zijnde nesten wordt door de machinist een beschermingszone van minimaal 5 meter rondom het nest gehanteerd waarbinnen geen werkzaamheden worden uitgevoerd.
3. De locaties van aangetroffen nesten worden gemeld aan de toezichthouder. Deze locaties worden vervolgens op een (digitale) kaart vastgelegd en gedocumenteerd met het oog op controle door handhavende instanties.
4. Als uitzondering op bovenstaande, mogen in gebruik zijnde nesten van uitsluitend meerkoeten uit de gevarenzone van de werkzaamheden worden geplaatst door of na instructie van een ecologisch deskundige als de werkzaamheden vanuit waterstaatsbelang nodig zijn en er geen geschiktere alternatieve oplossingen zijn. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan in gebruik zijnde nesten voor krooshekken en duikers.
5. Vogelnesten die niet meer in gebruik zijn, zijn niet beschermd. Een uitzondering hierop zijn 'jaarrond beschermde vogelnesten' (zie document 'Bijlagen bij Ecologische werkprotocollen'; bijlage 2, categorie 1 t/m 4); deze zijn het gehele jaar beschermd! Nesten van soorten uit categorie 5 zijn alleen jaarrond beschermd wanneer in de omgeving nestgelegenheid voor deze soorten schaars is.
6. Op plaatsen waar het broeden van kwartelkoning wordt verwacht wordt het maaien uitgesteld tot na 15 augustus.
7. Nesten van ijsvogels en oeverzwaluwen worden bij het maaien en schonen gespaard, ook buiten het broedseizoen.

bever, das en otter

1. In de nabijheid van een bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol wordt tijdens de kraamtijd (kraamperiode bever: mei t/m augustus, das: december t/m juni en otter: april t/m december) verstoring zoveel mogelijk beperkt.
2. In de weergegeven kraamtijden zijn in de nabijheid van een bewoonde bever-, dassen- of otterburcht of oeverhol uitsluitend kortdurende en voorbijgaande schoon- of maaibewegingen op het water of aan de andere zijde van het water toegestaan. Voor andere vormen van onderhoudswerkzaamheden zijn de werkwijzen, voorschriften en maatregelen uit de desbetreffende ecologische werkprotocollen van toepassing.
3. Ongeacht bovenstaande punten zijn bij de voorbereiding en uitvoering van werkzaamheden de afwegingskaders, maatregelen en werkwijzen zoals beschreven in het Beverprotocol (januari 2020) van toepassing.

waterspitsmuis

1. De oevers van wateren waar waterspitsmuis zijn leefgebied heeft worden niet beschadigd, ook als gekozen wordt voor de 'habitatbenadering'.
2. Er wordt minimaal 50% van de vegetatie gespaard (eenzijdig, in blokken of pluksgewijs); ook in najaar en winter. Er wordt zoveel mogelijk voorkomen dat schoonsel en maaisel in de oevers en ruige vegetatie evenwijdig aan de watergang wordt gedeponeerd.

bunzing, hermelijn en wezel

1. In het leefgebied van bunzing, hermelijn en wezel langs wateren in de provincie Gelderland en Overijssel worden de maaiwerkwerkzaamheden op de droge taluds en onderhoudspaden zo uitgevoerd dat minimaal 25% van de vegetatie jaarrond (ook in najaar en winter) gespaard blijft. Deze fasering kan in stroken, in blokken of pluksgewijs.

Alpenwatersalamander, heikikker, kamsalamander, knoflookpad, poelkikker en rugstreeppad

1. In watergangen die door beschermde soorten amfibieën in gebruik zijn als voortplantingsplaats, blijft minimaal 25% van) gespaard in de periode 1 maart – 1 september. Bij het schonen wordt de bodem niet beroerd en blijft zoveel mogelijk gespaard. Het schoonsel wordt niet direct afgevoerd, maar op de kant gedeponeerd en blijft minimaal 48 uur liggen.
2. Poelen en andere vlakvormige wateren die van belang zijn voor beschermde én vrijgestelde amfibieën (zie document 'Bijlagen bij Ecologische werkprotocollen'; bijlage 4) worden in september-oktober geschoond, waarbij ongeveer 50% van de aanwezige water- en moerasvegetatie blijft gespaard. Het schoonsel wordt op de kant gezet en wordt pas na 48 uur afgevoerd, zodat dieren de kans krijgen uit het schoonsel te kruipen. De oeverzone aan de noordzijde is voor een aantal dieren belangrijk voor de ei-afzetting. Daarom mag dit deel niet te dicht begroeid raken (maximaal 30%).
3. Op plaatsen in het werkgebied waar rugstreeppad algemeen voorkomt, wordt advies uitgebracht over de maaiperiode, werkwijze en voorzorgsmaatregelen door een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en gedocumenteerd (bijvoorbeeld in een logboek).
4. In het overwinteringsseizoen (1 oktober - 15 maart) worden op plaatsen waar beschermde amfibieën voorkomen wortelkluiten, houtrillen, bladhopen en andere overwinteringshabitats gespaard.

reptielen: adder, gladde slang, hazelworm, levendbarende hagedis, ringslang en zandhagedis

1. In het leefgebied van beschermde reptielen worden de maaiwerkwerkzaamheden op de droge taluds en onderhoudspaden zo uitgevoerd dat minimaal 25% van de vegetatie in de periode 15 april – 1 oktober gespaard blijft.
2. Op plaatsen waar beschermde reptielen aanwezig zijn, wordt geen schoonsel en/of maaisel op de oever gedeponeerd wanneer deze op dat moment in gebruik is als rust-, verblijf- of voortplantingsplaats.
3. Broedhopen van ringslang worden gemarkeerd en niet beschadigd.
4. In het overwinteringsseizoen (1 oktober - 15 april) worden op plaatsen waar reptielen voorkomen wortelkluiten, houtrillen, bladhopen en andere overwinteringshabitats gespaard.

grote modderkruiper

In watergangen met grote modderkruiper wordt per maaibeurt één van onderstaande werkwijzen gekozen:

1. Het schonen wordt buiten de periode 1 april - 1 september uitgevoerd. Hierbij blijft minimaal 10% van de vegetatie in het natte profiel gespaard bij smallere, ondiepe watergangen (bodembreedte < 2 m) en minimaal 25% van de vegetatie in het natte profiel bij bredere, diepere watergangen (bodembreedte > 2 m). Deze fasering kan in stroken, blokken of pluksgewijs plaatsvinden. De bodem wordt niet beroerd.
2. Het schonen wordt uitgevoerd in de periode 1 april - 1 september. Hierbij blijft minimaal 25% van de vegetatie in het natte profiel gespaard. Deze fasering wordt bij voorkeur in stroken uitgevoerd, maar kan eventueel ook in blokken of pluksgewijs plaatsvinden. De bodem wordt niet beroerd.

Tevens worden bij de toepassing van werkwijzen 1 of 2 altijd de onderstaande sparende technieken toegepast:

- a) Bij het schonen blijft zo veel mogelijk de oeverzijde gespaard waar de kraan staat, zodat in het water aanwezige dieren zo min mogelijk worden opgesloten en niet alsnog op de kant belanden. Wanneer dit niet kan wordt vegetatie aan de andere oever gespaard of wordt vegetatie in blokken of pluksgewijs gespaard.
 - b) De machinist laadt de maaikorf niet voller dan de bovenrand van de maaikorf.
 - c) Na het 'ophalen' van de maaikorf met schoonsel schudt de machinist een aantal malen achtereen de korf boven de watergang uit, zodat vissen en andere dieren in het schoonsel terug kunnen vallen in de watergang.
3. Wanneer het niet mogelijk is om minimaal 10% of 25% van de vegetatie in het natte profiel te sparen (zie opties 1 of 2), wordt het schoonsel op de kant gezet en direct geïnspecteerd op grote modderkruipers. Aangetroffen exemplaren worden direct teruggezet in de watergang. Voorwaarde voor deze maatregel is dat deze wordt uitgevoerd met voldoende mankracht, wat betekent dat minimaal één extra persoon meeloopt om dieren zo snel mogelijk terug te kunnen plaatsen.

beekprik, elrits en/of rivierdonderpad

In watergangen met beekprik, elrits en/of rivierdonderpad (aandachtsoort) wordt per maaibeurt één van onderstaande werkwijzen gekozen:

1. Het schonen wordt buiten de periode 1 januari - 1 september uitgevoerd. Hierbij blijft minimaal 25% van de vegetatie in het natte profiel gespaard. Deze fasering kan in smalle stroken, blokken of pluksgewijs plaatsvinden. Bij het schonen met een korfmaaier wordt de bodem niet beroerd en blijven slib- detritus- en grindbanken volledig gespaard. Onderwaterbegroeiing wordt op minimaal 5 cm. boven de waterbodem afgemaaid.
2. Het schonen wordt in de periode 1 januari – 1 september uitgevoerd. Hierbij blijft minimaal 25% (en bij voorkeur 50%) van de vegetatie in het natte profiel gespaard. Deze fasering kan in stroken, blokken of pluksgewijs plaatsvinden. Het schoonsel wordt op de kant gezet en direct geïnspecteerd op beekprik, elrits en/of rivierdonderpad. Aangetroffen exemplaren worden direct teruggezet in de watergang. Voorwaarde voor deze maatregel is dat deze wordt uitgevoerd met voldoende mankracht, wat betekent dat minimaal één extra persoon meeloopt om dieren zo snel mogelijk terug te kunnen plaatsen.

Tevens worden bij de toepassing van werkwijzen 1 of 2 altijd de onderstaande sparende technieken toegepast:

- a) Bij het schonen blijft zo veel mogelijk de oeverzijde gespaard waar de kraan staat, zodat in het water aanwezige dieren zo min mogelijk worden opgesloten en niet alsnog op de kant belanden. Wanneer dit niet kan wordt vegetatie aan de andere oever gespaard of wordt vegetatie in blokken of pluksgewijs gespaard.
- b) De machinist laadt de maaikorf niet voller dan de bovenrand van de maaikorf.
- c) Na het 'ophalen' van de maaikorf met schoonsel schudt de machinist een aantal malen achtereen de korf boven de watergang uit, zodat vissen en andere dieren in het schoonsel terug kunnen vallen in de watergang.

beekrombout, bosbeekjuffer, gevlekte witsnuitlibel, sierlijke witsnuitlibel en Kempense heidelibél

1. Op plaatsen waar beschermde libellen aanwezig zijn, wordt vegetatie in het natte profiel alleen verwijderd in de periode van 1 oktober - 1 december. Minimaal 25% van de vegetatie in het natte profiel blijft daarbij gespaard.
2. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is en er geschoond moet worden buiten de aangegeven periode, wordt advies gevraagd aan een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en gedocumenteerd (bijvoorbeeld in een logboek).

platte schijfhoren

1. Op plaatsen waar platte schijfhoren aanwezig is, wordt vegetatie in het natte profiel alleen verwijderd in de periode van 1 oktober - 1 december. Minimaal 25% van de vegetatie in het natte profiel blijft daarbij gespaard.
2. Bij het schonen wordt de bodem niet beroerd en wordt de onderwaterbegroeiing op minimaal 5 cm. afgeknipt.
3. Indien dit vanuit de primaire waterschapstaken gezien niet mogelijk is en er geschoond moet worden buiten de aangegeven periode, wordt advies gevraagd aan een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en gedocumenteerd (bijvoorbeeld in een logboek).

drijvende waterweegbree en aandachtsoorten planten

1. Werkzaamheden bij groeiplaatsen van drijvende waterweegbree worden uitgevoerd in de periode van 1 september - 1 maart. Groeiplaatsen van deze soort worden op basis van verspreidingskaarten vóór van de start van de werkzaamheden in het veld gelokaliseerd en gemarkeerd. De markering wordt direct na de uitvoering van de werkzaamheden verwijderd.
2. Beschadiging van de groeiplaatsen van drijvende waterweegbree wordt vermeden. Maaisel en/of schoonsel wordt niet gedeponeerd op groeiplaatsen van deze soort.
3. Indien het niet mogelijk is in de weergegeven periode te schonen of te maaien, wordt advies gevraagd aan een ecologisch deskundige. Dit maatwerkadvies wordt schriftelijk vastgelegd en gedocumenteerd (bijvoorbeeld in een logboek).
4. Bij werkzaamheden in de periode 1 april - 1 september blijven de groeiplaatsen van aandachtsoorten gespaard. Tevens wordt hier geen schoonsel en/of maaisel gedeponeerd. Groeiplaatsen van deze soorten worden op basis van verspreidingskaarten voorafgaand aan de start van de werkzaamheden in het veld gelokaliseerd en gemarkeerd. De markering wordt direct na de uitvoering van de werkzaamheden verwijderd.